

ROBERT JASTRZĘBSKI
Uniwersytet Warszawski
r.jastrzebski@wpia.uw.edu.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7265-0614>

DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA BANKU POLSKIEGO (1924-1939) ZARYS PROBLEMATYKI

THE CREDIT ACTIVITIES OF THE BANK OF POLAND (1924-1939)
OUTLINE OF ISSUES

Abstract. The article presents an analysis of the credit activity of the Bank of Poland between the years 1924 and 1939. In accordance with the provisions set forth in the Articles of Association, the Bank of Poland engaged in a range of lending activities, including the discounting of bills of exchange, warrants, drawn securities, and coupons. Additionally, the Bank provided loans secured by assets such as gold, silver, and fixed-interest securities. Consequently, the lending activity of the Bank of Poland and the majority of issuing banks during this period was based on three fundamental instruments: credit rationing, the selection of bills of exchange, and the discount (interest) rate. The lending activity of the Bank of Poland between 1924 and 1939 was largely contingent upon the prevailing economic conditions in Poland and the wider global context.

Keywords: banking activities of the Bank of Poland; discount loan; lombard loan; trade bills; money issue coverage

WPROWADZENIE

Idea banku centralnego (narodowego) w państwie polskim sięga epoki oświecenia, a za pierwszego pomysłodawcę powstania takiej instytucji uważa się Stanisława Konarskiego, który w IV tomie swojego dzieła z 1763 r. pt. *O skutecznym rad sposobie* wymienił „Bank Rzplty”, w którym miały być zebrane sumy ze sprzedaży dóbr narodowych, na wzór angielski, holenderski,

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

szwedzki, genueński itd.¹ Powstanie Banku Polskiego zbiegło się jednak z upadkiem I Rzeczypospolitej oraz utratą przez Królestwo Polskie resztek niezależności politycznej po powstaniu listopadowym. Pierwszy bank centralny na ziemiach polskich powstał z inicjatywy księcia Franciszka Ksawerego Druckiego-Lubeckiego w 1828 r.² Był to Bank Polski, który działał w latach 1828-1885³. Z dniem bowiem 1 stycznia 1886 r. zastąpił go rosyjski Bank Państwa⁴. Polityka kredytowa banku była związana ze stanem gospodarczym Królestwa Polskiego, a program działalności kredytowej tej instytucji został określony w sprawozdaniu z 1834 r., w którym jego prezes Józef Gabriel Lubowidzki stwierdził:

dostarczanie kapitałów przez skupowanie wexli, jest najwłaściwszą i najskuteczniejszą pomocą, którą handlowi i przemysłowi bezpośrednio udzielić można, jest to czynność i dla Banku najpożądaną, bo i procent stosowny i zwrot kapitału zapewnia. Lecz wypada, aby oprócz bezpieczeństwa, jakie kredyt osobisty podpisujących przedstawia, wexel oparty był na czynności handlowej istotnie dokonanej, i na to Bank ciągle starał się mieć zwróconą uwagę⁵.

W okresie działalności Banku Polskiego w XIX w. do najważniejszych czynności bankowych każdej instytucji emisyjnej (biletowej) zaliczano właśnie dyskonto weksli. Rozwój gospodarczy Królestwa Polskiego wiąże się z rozszerzeniem operacji dyskontowych, określanym mianem „skupu weksli”, których wzrost liczby przypada na okres po powstaniu styczniowym do końca istnienia Banku Polskiego, czyli do 1885 r. Było to związane m.in. z budową linii kolejowych, ekspansją polskiego przemysłu włókienniczego na wschód, rozwojem przemysłu wydobywczego. Ponadto Bank Polski wykonywał operacje kredytowe, do których należały: pożyczki na rachunkach otwartych, udzielane przede wszystkim na: podstawie zabezpieczenia w formie papierów wartościowych, towarów, złota, srebra, sola-weksli zabezpieczonych hipotecznie; pożyczki terminowe o ściśle oznaczonym terminie płatności

¹ Zob. T.J. BUCZKOWSKI, *Pieniądz i kredyt w okresie rozbiorów*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stoletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928, s. 3-27; A. GRODEK, *Idea banku narodowego (Geneza Banku Polskiego 1763-1828)*, Warszawa 1936, s. 17, 65.

² Zob. Ustawa Banku Polskiego (*Wypis z Protokołu Sekretaryatu Stanu Królestwa Polskiego*), [w:] H. RADZISZEWSKI, *Bank Polski*, Poznań 1919, s. 335-345.

³ Szerzej: T.J. BUCZKOWSKI, *Bank Polski 1828-1885*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stoletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928, s. 47-131.

⁴ Zob. H. NOWAK, *Bankowość i kredyt na obszarze Rzeczypospolitej przed wojną światową*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stoletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928, s. 135-169.

⁵ BUCZKOWSKI, *Bank Polski 1828-1885*, s. 112.

pod zastaw surowców, papierów publicznych, kosztowności i wyrobów przemysłowych; pożyczki przemysłowe; pożyczki rolnicze na zakup inwentarza, maszyn, w tym zabezpieczone hipotecznie⁶.

Na podstawie rozporządzenia Gubernatora Warszawskiego Hansa Hartwiga von Beselera z dnia 9 grudnia 1916 r. została powołana Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa (dalej: PKKP)⁷. Koncepcja powołania instytucji emisyjnej, która zastąpiłaby PKKP, zaczęła nabierać realnych kształtów w 1918 r. Należy jednak zaznaczyć, że zgodnie z §§ 6 i 8 rozporządzenia o PKKP była uprawniona m.in. do dawania pożyczek procentowych za zabezpieczeniem oraz dyskontowania weksli. Te pierwsze były zabezpieczane oddanymi Kasie pod zastaw: towarami, ziemiopłodami, wytworami górnictwami i przemysłowymi, papierami procentowymi i wartościowymi, banknotami Rosyjskiego Banku Państwa, poza tym mogły być przyjmowane inne zabezpieczenia, w tym poręczenia. Dyskontowanie zaś weksli było związane z podpisami zwykle trzech, a co najmniej dwóch, dłużników zobowiązanych z weksła, których wypłacalność była znana. Weksle takie miały być podawane do dyskonta przez jeden z banków, określonych przez Szefa Administracji. Jednocześnie z uruchomieniem okupacyjnej instytucji emisyjnej została wprowadzona nowa waluta obiegowa – marka polska, którą emitowała PKKP⁸.

W 1915 r. Stanisław Karpiński – późniejszy pierwszy prezes Banku Polskiego w latach 1924-1929 – wydał książkę pt. *O bankowości w Polsce dzisiaj i jutro*, w której zaproponował powołanie Banku Polskiego w Warszawie w formie towarzystwa akcyjnego, które miało działać na podstawie ustawy przyjętej przez Sejm Krajowy. Co istotne, bank ten miał być kasą centralną przede wszystkim dla instytucji krajowych i samorządowych, zarówno miejskich, jak i ziemskich. Do czynności Banku Polskiego miało należeć m.in. udzielanie krótkoterminowych pożyczek krajowi, gminom ziemskim i miejskim,

⁶ Szerzej: BUCZKOWSKI, *Bank Polski 1828-1885*, s. 112-121; H. RADZISZEWSKI, *Bank Polski*, Warszawa 1910, s. 409-422; H. RADZISZEWSKI, *Bank Polski*, Poznań 1919, s. 268-271; L. GLUCK, *Bank Polski 1828-1885. Fakty i problemy*, [w:] *Bank Polski 1828-1885. Dla upamiętnienia 160 rocznicy otwarcia Banku Polskiego*, Warszawa 1988, s. 105-113; R. JASTRZĘBSKI, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003, s. 69-72.

⁷ Zob. rozporządzenie z dnia 9 grudnia 1916 r. o utworzeniu Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, Dz. Rozporządzeń dla Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego Nr 57, poz. 222; *Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stuletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928, s. 173-179; W. BEDNARUK, *Tymczasowość w strukturze Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” (2017), t. 12, nr 14, s. 23-35.

⁸ Zob. Rozporządzenie z dnia 9 grudnia 1916 r. o walucie w Jenerał-Gubernatorstwie Warszawskim, Dz. Rozporządzeń dla Jenerał-Gubernatorstwa Warszawskiego Nr 57, poz. 223.

udzielanie im pożyczek długoterminowych w formie własnych obligacji, udzielanie zaliczek na wszystkie papiery krajowe, gminne i hipoteczne. Warto jednak zaznaczyć, że bank ten miał nie zajmować się regulacją obiegu pieniężnego i emisją banknotów, które to czynności należały do Rosyjskiego Banku Państwa, gdyż miała zostać utrzymana „jedność monetarna z cesarstwem”, a działalność kredytowa dla potrzeb przemysłu, handlu i rolnictwa miała należeć do prywatnych instytucji bankowych⁹.

Następnie, w 1918 r. ukazała się kolejna książka S. Karpińskiego pt. *Projekt ustawy Banku Polskiego w związku ze sprawą waluty*, która zawierała projekt ustawy Banku Polskiego. W § 1 projektu ustawy określono, że:

Na mocy uchwały sejmowej tworzy się w Warszawie uprzywilejowane towarzystwo akcyjne pod nazwą Bank Polski, mające na celu regulowanie obiegu pieniężnego w kraju oraz ułatwianie obrotów pieniężnych i stosunków kredytowych przede wszystkim instytucjom i przedsiębiorstwom państwowym i samorządowym, a następnie gospodarstwom prywatnym¹⁰.

W § 14 projektu wymieniono czynności Banku Polskiego, do których zaliczano m.in. udzielanie pożyczek, zarówno terminowych, jak i w postaci rachunku bieżącego, na zastaw papierów, których listę miał zatwierdzać minister skarbu; skup oraz inkasowanie weksli od banków, których listę miał zatwierdzać minister skarbu. Stopę dyskontową, według § 16, miał ustalać zarząd Banku Polskiego na wspólnym posiedzeniu z komitetem emisyjnym, a stawki prowizyjne zarząd banku w porozumieniu z radą¹¹.

W praktyce jednak dopiero reforma walutowa przeprowadzona przez Prezesa Rady Ministrów i jednocześnie Ministra Skarbu Władysława Grabskiego spowodowała, że została powołana instytucja emisyjna – Bank Polski, która zastąpiła PKKP¹². Powstanie Banku Polskiego i wprowadzenie nowej jednostki monetarnej – złotego, wynikało z prowadzonej przez państwo polskie polityki inflacyjnej, co w praktyce oznaczało druk pieniądza, tj. marki polskiej,

⁹ S. KARPIŃSKI, *O bankowości w Polsce dzisiaj i jutro*, Warszawa–Lublin–Łódź 1915, s. 31-33, 42-43.

¹⁰ Tenże, *Projekt ustawy Banku Polskiego w związku ze sprawą waluty*, Warszawa 1918, s. 9-10.

¹¹ Tamże, s. 13-14.

¹² Szerzej: R. RYBARSKI, *Marka polska i złoty polski*, Warszawa 1922, s. 171-243; Z. KARPIŃSKI, *Zarys polityki bankowej*, Warszawa–Kraków–Lublin–Łódź–Poznań–Wilno–Zakopane 1924, s. 54-58; W. GRABSKI, *Dwa lata pracy u podstaw państwowości naszej (1924-1925)*, Warszawa 1927, s. 36-40; Z. KARPIŃSKI, *Ustroje pieniężne w Polsce od roku 1917*, Warszawa 1968, s. 57 n.; Z. LANDAU, J. TOMASZEWSKI, *Od Grabskiego do Piłsudskiego. Okres kryzysu poinflacyjnego i ożywienia koniunktury 1924-1929*, t. II, Warszawa 1971, s. 185-193.

bez pokrycia¹³. Ustawa z dnia 11 stycznia 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej¹⁴ upoważniała Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy, na podstawie uchwał Rady Ministrów, do dnia 30 czerwca 1924 r.¹⁵ W szczególności dotyczyły one: ustalenia i wprowadzenia nowego systemu pieniężnego, określenia stosunku marki polskiej do nowej jednostki monetarnej, ustalenia warunków likwidacji PKKP oraz powołania nowego banku emisyjnego jako banku akcyjnego z udziałem państwa. W związku z tym zostały wydane m.in. rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej: w przedmiocie systemu monetarnej¹⁶; w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego¹⁷; o zamknięciu kredytu Skarbu Państwa w Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej i o nadzorze nad jej działalnością emisyjną i kredytową¹⁸; o zmianie ustroju pieniężnego¹⁹.

Według art. 1 statutu – stanowiącego załącznik do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego – „[ce]lem regulowania obiegu pieniężnego i ułatwiania kredytu zawiązuje się na podstawie niniejszego statutu spółka akcyjna pod nazwą »Bank Polski« wyposażona przez Państwo w przywilej emisji biletów bankowych i nazwana w niniejszym statucie Bank»²⁰. W związku z tym Bank Polski miał formę spółki akcyjnej z kapitałem zakładowym wynoszącym 100 mln złotych, podzielonych na 1 mln akcji po 100 zł. Akcje

¹³ Zob. RYBARSKI, *Marka polska i złoty polski*, s. 3-109; Z. LANDAU, J. TOMASZEWSKI, *Gospodarka Polski Międzywojennej 1918-1939*, t. I: *W dobie inflacji 1918-1923*, Warszawa 1967, s. 279-292.

¹⁴ Ustawa z dnia 11 stycznia 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej, Dz. U. z 1924 r. Nr 4, poz. 28.

¹⁵ Zob. K.W. KUMANIECKI, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912-styczeń 1924*, Warszawa-Kraków 1924, s. 759-768; S. KARPIŃSKI, *Pamiętnik dziesięciolecia 1915-1924*, Warszawa 1931, s. 314-323.

¹⁶ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie systemu monetarnej, Dz. U. z 1924 r. Nr 7, poz. 65.

¹⁷ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego, Dz. U. z 1924 r. Nr 8, poz. 75.

¹⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 1 lutego 1924 r. o zamknięciu kredytu Skarbu Państwa w Polskiej Krajowej Kasie Pożyczkowej i o nadzorze nad jej działalnością emisyjną i kredytową, Dz. U. z 1924 r. Nr 12, poz. 104.

¹⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 kwietnia 1924 r. o zmianie ustroju pieniężnego, Dz. U. z 1924 r. Nr 34, poz. 351.

²⁰ Teksty jednolite statutów Banku Polskiego stanowiły załączniki do obwieszczeń Ministra Skarbu z dnia: 28 listopada 1927 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu statutu Banku Polskiego, Dz. U. 1927 r. Nr 113, poz. 966; 30 lipca 1936 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu statutu Banku Polskiego, Dz. U. z 1936 r. Nr 62, poz. 455; 2 maja 1939 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu statutu Banku Polskiego, Dz. U. z 1939 r. Nr 46, poz. 296.

banku były imienne. W dniu 28 kwietnia 1924 r. nastąpiło otwarcie Banku Polskiego, poprzedzone nabożeństwem odprawionym w katedrze św. Jana w Warszawie²¹. Zgodnie z art. 46 statutu, w pierwotnym brzmieniu, Bank Polski posiadał wyłączny przywilej wypuszczania biletów bankowych do 31 grudnia 1944 r.²² Wynika z tego, że polski bank emisyjny, w założeniu twórców jego statutu, miał być całkowicie niezależny od państwa, a zadaniem banku miało być utrzymanie stałości pieniądza oraz regulowanie obiegu pieniężnego.

1. CZYNNOŚCI BANKOWE BANKU POLSKIEGO

Czynności bankowe – wykonywane przez polski bank emisyjny – były regulowane w dziale V statutu Banku Polskiego. Zgodnie z art. 55 statutu, który stanowił załącznik do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 20 stycznia 1924 r. w przedmiocie ustanowienia statutu dla banku emisyjnego, do czynności bankowych Banku Polskiego należało zaliczyć: dyskonto weksli, warrantów, papierów wylosowanych i kuponów oraz udzielanie pożyczek, zabezpieczonych wartościami, takimi jak: złoto, srebro, papiery wartościowe o stałym oprocentowaniu, notowane na giełdach polskich, weksle płatne w kraju lub zagranicą w terminie nie dłuższym niż 6 miesięcy, w walucie polskiej lub zagranicznej, waluty i dewizy. Warto zaznaczyć, że podstawową czynnością kredytową polskiego banku emisyjnego było dyskontowanie weksli. Oceny materiału wekslowego dokonywały Komitety Dyskontowe, które decydowały o przyjęciu weksli do dyskonta, w tym o granicach przyznanych kredytów poszczególnym podawcom weksli. Członków Komitetów powoływała Rada Banku spośród osób posiadających znajomość stosunków rolniczych, przemysłowych i handlowych danego okręgu, po zasięgnięciu opinii zrzeszeń gospodarczych. Byli oni powoływani zasadniczo na 3 lata i pełnili swoje obowiązki bezpłatnie. Dyskonto weksli odbywało się według jednolitej stopy dyskontowej, ustalonej i ogłaszanej w Monitorze Polskim przez Radę Banku.

²¹ Zob. H. NOWAK, *Bank Polski 1924-1928*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stuletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928, s. 183-185; KARPIŃSKI, *Pamiętnik dziesięciolecia 1915-1924*, s. 332-341; E. KOMIERZYŃSKA-ORLIŃSKA, *Działalność Banku Polskiego S.A.*, [w:] *Z dziejów polskiej bankowości*, red. naukowa W. Bednaruk, J. Dworas-Kulik, Lublin 2019; C. LESZCZYŃSKA, *Prawo bankowe i prawo giełd pieniężnych*, [w:] *Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej*, red. naukowa R. Jastrzębski, Warszawa 2019, s. 489-496.

²² W 1939 r. przywilej ten został przedłużony do 31 grudnia 1954 r. Zob. ustawa z dnia 24 marca 1939 r. o zatwierdzeniu zmian statutu Banku Polskiego, Dz. U. z 1939 r. Nr 23, poz. 142.

Według art. 58 statutu Bank Polski dyskontował weksle przekazowe (ciągnione) i własne (proste), powstałe z dokonanych obrotów gospodarczych (weksle kupieckie). Weksle takie powinny być płatne w chwili przyjęcia najdalej w ciągu 3 miesięcy w miejscowościach, w których Bank miał swój oddział lub zastępstwo. Ponadto powinny być one opatrzone, co do zasady, trzema podpisami, a wyjątkowo dwoma podpisami, osób zasługujących na zaufanie. Zmiana statutu z 1926 r. wprowadziła wyjątek dotyczący warrantów, zabezpieczonych całkowicie produktami rolnymi, oraz weksli rolników za nabycie nasiona, nawozy sztuczne, narzędzia rolnicze i inwentarz (weksle rolnicze), gdyż mogły być one sześciomiesięczne, przy czym suma zarówno warrantów i weksli tego typu nie mogła przekraczać 20% sumy portfela wekslowego Banku²³. Pod koniec lat 30. weksle zabezpieczone rejestrowym zastawem rolniczym i weksle, wynikające z udzielonych przez instytucje kredytowe zaliczkowych kredytów na sprzedaż płodów rolnych, oraz weksle pochodzące z kredytów sezonowych, zaciągniętych przez przedsiębiorstwa związane z rolnictwem, mogły być dziewięciomiesięczne²⁴.

W przypadku pożyczek i kredytów pod zastaw (tzw. kredytów lombardowych), zgodnie z art. 63 statutu, Bank ich udzielał na okres nie dłuższy niż 3 miesiące. Zastaw polegał na oddaniu przedmiotu zastawu Bankowi oraz przekazaniu deklaracji, zgodnie z którą właściciel wyrażał zgodę na sprzedaż oddanego przedmiotu przez Bank w drodze publicznej licytacji lub na giełdzie, o ile pożyczka nie została spłacona w ciągu 10 dni po ustalonym terminie jej zwrotu. Stopa procentowa od pożyczek, zabezpieczonych zastawem, miała być co najmniej o 1% wyższa od stopy dyskontowej, która obowiązywała w okresie, za który był pobierany procent.

Istotne znaczenie miały zasady pokrycia biletów bankowych. Według art. 51 statutu z 1924 r. obieg ich miał być bowiem pokryty co najmniej w 30%: zapasem złota w monetach i sztabach; zapasem walut, czyli pieniędzy zagranicznych, niepodlegających znacznieszym wahaniom kursowym; zapasem dewiz, czyli weksli, czeków oraz pozostałości rachunkowych w wyżej wskazanych walutach płatnych w instytucjach bankowych o niewątpliwej zdolności płatniczej. Waluty i dewizy, mające stanowić pokrycie banknotów, określała Rada Banku. Ponadto bilety bankowe, znajdujące się w obiegu, które nie zostały pokryte wartościami określonymi w wyżej wymienionym artykule

²³ Zob. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 września 1926 r. o zatwierdzeniu zmian w statucie Banku Polskiego, Dz. U z 1926 r. Nr 92, poz. 531.

²⁴ Zob. Ustawa z dnia 24 marca 1939 r. o zatwierdzeniu zmian statutu Banku Polskiego, Dz. U. z 1939 r. Nr 23, poz. 142.

statutu, powinny być pokryte: weksłami i innymi wartościami, czyli warran-
tami, papierami wylosowanymi i kuponami; zapasem srebra według jego war-
tości w złocie; zapasem polskich monet srebrnych i bilonem, który to zapas
nie mógł przekraczać 5% ogólnej sumy emisji biletów bankowych; zobow-
iązaniami Skarbu Państwa z bezprocentowego kredytu, udzielonego na czas
trwania przywileju emisyjnego, do sumy nie wyższej niż 50 mln złotych z ty-
tułu nadanego Bankowi przywileju emisyjnego²⁵.

W przepisach kredytowych Banku Polskiego, zatwierdzonych przez Preze-
sa Banku w dniu 2 października 1924 r., w § 1 „Ogólne zasady działalności
kredytowej” stwierdzono *explicite*:

Ponieważ weksle, przyjęte do portfelu Banku Polskiego, stanowią, zgodnie ze sta-
tutem Banku, częściowe zabezpieczenie obiegu pieniężnego w kraju, przeto dobór
klientów Banku, dyskontujących w nim swoje weksle, jest najważniejszym zada-
niem kierowników Banku. Dlatego wszystkie kredyty wekslowe, proponowane
przez Oddziały, muszą być zatwierdzane przez Dyрекcję Banku²⁶.

Dyskontowane weksle, które miały znajdować się w portfelu Banku Pol-
skiego, miały pochodzić z dokonanego obrotu gospodarczego. Dlatego nie
mogły być to weksle tzw. pożyczkowe czy finansowe, tj. stanowiące jedynie
zabezpieczenie udzielonego kredytu. Ponadto, w przepisach kredytowych
Banku Polskiego zaznaczono, że:

Dział dyskontowy stanowi najważniejszą część agendy banku emisyjnego i jest
podstawą obrotu kredytowego, na który polityka dyskontowa winna działać, jako
regulator i pośrednik między faktycznymi zapotrzebowaniami kredytowymi gos-
podarstwa, a ochroną waluty. Dyskonto i obieg banknotów, będąc ściśle związane
ze sobą, zależne są od każdorazowej zdolności emisyjnej, a pogorszenie stosunku
ustalonego pokrycia wymaga odpowiedniej reakcji w kierunku ograniczenia po-
treb kredytowych²⁷.

²⁵ Por. *Statut Banku Polskiego*, Warszawa 1924, s. 18-27; *Statut Banku Polskiego po uwzględnieniu zmian 1927 r.*, Warszawa 1927, s. 18-29; *Bank Polski. Podręcznik dla władz i urzędników banku*, Warszawa 1928, s. 18-29; *Statut Banku Polskiego po uwzględnieniu zmian 1936 r.*, Warszawa 1938, s. 20-30; *Statut Banku Polskiego po uwzględnieniu zmian 1939 r.*, Warszawa 1939, s. 19-30; Z. KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, Warszawa 1958, s. 228-233.

²⁶ *Bank Polski. Podręcznik dla władz i urzędników banku*, s. 114.

²⁷ Tamże, s. 116.

Dlatego podawcami weksli dyskontowanych w Banku Polskim mogły być przede wszystkim: banki, firmy handlowe i przemysłowe, organizacje rolnicze i spółdzielcze. Podmiot starający się o kredyt powinien był przedstawić wyciąg z rejestru handlowego, bilans majątkowy oraz sprawozdanie przynajmniej z całorocznej działalności. Poza tym bilanse i sprawozdania miały być składane corocznie, a w razie potrzeby częściej. Działalność komitetów dyskontowych regulowały przepisy wewnętrzne Banku Polskiego, które zatwierdzał jego Prezes²⁸.

2. DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA BANKU POLSKIEGO

Podstawową działalnością kredytową Banku Polskiego było dyskonto, które miało i ma charakter prawno-ekonomiczny. W ujęciu ekonomicznym dyskonto określono w okresie II Rzeczypospolitej jako sprzedaż wierzytelności instytucji zwykle bankowej, z potrąceniem tzw. procentu, czyli dyskonta bankowego do dnia płatności. W rozumieniu prawnym dyskonto stanowiło najczęściej sprzedaż wierzytelności jeszcze niewymagalnej, przy czym termin jej płatności był określony w treści dokumentu wekslowego. Poza tym dyskonto uznawano za pożyczkę krótkoterminową – zwykle okres jej spłaty wynosił do 3 miesięcy – udzieloną przez dyskontera podawcy weksła, a także przyjmowano, że ma charakter umowy nienazwanej (*contractus innominatus*), zbliżonej do umowy kupna-sprzedaży czy przelewu wierzytelności²⁹.

Działalność kredytowa Banku Polskiego, jak i większości ówczesnych banków emisyjnych, została oparta na trzech instrumentach, tj. kontyngentowaniu kredytów, cezurze (selekcji) weksli oraz stopie dyskontowej (procentowej)³⁰. Pierwszy z nich polegał na ustaleniu dla każdego przedsiębiorstwa akredytowanego w Banku maksymalnej kwoty, do której były przyjmowane weksle do dyskonta. Była ona zależna od prowadzonej przez Bank polityki kredytowej oraz cech kredytobiorcy, takich jak: odpowiedzialność majątkowa, stopień zadłużenia, wielkość obrotów. Cezura weksli polegała zaś na ocenie ich jakości,

²⁸ Zob. Przepisy dla komitetów dyskontowych zatwierdzone przez Prezesa Banku dnia 16 lutego 1925 r., [w:] *Bank Polski. Podręcznik dla władz i urzędników banku*, s. 121-124.

²⁹ Szerzej: JASTRZĘBSKI, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, s. 79-90.

³⁰ Szerzej: KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 80-95; Z. KARPIŃSKI, *Bankowość w krajach kapitalistycznych. Problemy teorii i praktyki*, Warszawa 1961, s. 225-233; C. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii polskiej bankowości centralnej*, Warszawa 2010, s. 25-34.

tn. spełnieniu wymogów formalnych, wynikających z prawa wekslowego³¹, oraz wymogów wynikających z przepisów wewnętrznych Banku, np. ilości podpisów złożonych na dokumencie wekslowym czy też określenia terminu płatności weksla. Z kolei wysokość stopy dyskontowej była zależna od możliwości kredytowych Banku i była związana ze stopami dyskontowymi innych banków emisyjnych oraz prowadzoną polityką gospodarczą. Wysokość stopy dyskontowej stanowiła niejako obraz sytuacji ekonomicznej państwa i, co za tym idzie, była ona zależna od wielu czynników o charakterze tak wewnętrznym, jak i zewnętrznym, takich, jak np. bilans handlowy z zagranicą, polityka inflacyjna czy deflacyjna. W zasadzie oscylowała ona między stopą procentową, określoną w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 czerwca 1924 r. o lichwie pieniężnej³², które było wydane na podstawie ustawy z dnia 11 stycznia 1924 r. o naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej, a rentownością określonej operacji kredytowej. Jeśli była ona niższa tym bardziej zachęcała do dyskonta weksli, czyli dawała możliwość uzyskania taniego kredytu. Wzrost jej zaś powodował zmniejszenie operacji dyskontowych i tym samym stanowił o wzroście kosztów kredytu³³.

W prowadzonej przez Bank Polski działalności kredytowej w latach 1924-1939 można wyróżnić zasadniczo okresy: 1924-1926; 1927-1929; 1930-1935; 1936-1939³⁴. Pierwszy z nich związany był z rozpoczęciem działalności kredytowej Banku na podstawie statutu. Istotne znaczenie dla polityki Banku miał tzw. kryzys poinflacyjny z 1925 r. i związany z nim deficyt budżetowy, który był finansowany przez ówczesny rząd emisją pieniądza skarbowego (biletów zdawkowych), tzw. inflacja bilonowa. Cechą tego załamania gospodarczego był kryzys walutowy i, co za tym idzie, spadek kursu złotego³⁵. Następnie, w październiku 1927 r. został ogłoszony tzw. plan stabilizacyjny, czego wynikiem była zmiana zasad systemu pieniężnego i pokrycia emisji

³¹ Chodzi o rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 listopada 1924 r. o prawie wekslowym, Dz. U. z 1924 r. Nr 100, poz. 926. Rozporządzenie zostało uchylone przez ustawę z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe, Dz. U. z 1936 r. Nr 37, poz. 282.

³² Zob. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 czerwca 1924 r. o lichwie pieniężnej, Dz. U. z 1924 r. Nr 56, poz. 574.

³³ Szerzej: JASTRZĘBSKI, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, s. 90-94.

³⁴ Szerzej: A. JEZIEŃSKI, C. LESZCZYŃSKA, *Bank Polski SA 1924-1951*, Warszawa 1994, s. 81-107.

³⁵ Szerzej: KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 25-46; LANDAU, TOMASZEWSKI, *Od Grabskiego do Piłsudskiego. Okres kryzysu poinflacyjnego i ożywienia koniunktury 1924-1929*, s. 193-200.

waluty polskiej, tj. obniżenie parytetu złotego³⁶. Okres 1927-1930, według Zygmunta Karpińskiego, wyglądał następująco:

Szeroka podstawa zapasu kruszcowo-dewizowego uniezależniła Bank od poprzedniej codziennej troski o utrzymanie właściwego stosunku pokrycia i pozwoliła na ustalenie długofalowej, bardziej liberalnej polityki. Wzmocnienie instytucji kredytowych odebrało Bankowi poprzednią rolę jedyne, czy głównego źródła kredytu krótkoterminowego i przekształciło go w dużym stopniu na źródło kredytu rezerwowego, nadając mu rolę właściwą dla centralnego banku emisyjnego³⁷.

Trzeci okres był związany z wielkim kryzysem gospodarczym lat 30. W państwie polskim wiązał się on ze spadkiem produkcji przemysłowej, bezrobociem, spadkiem cen towarów rolnych oraz dochodów warsztatów rolnych³⁸. Od końca 1929 r. nastąpił odpływ złota, dewiz i walut obcych z Banku Polskiego, co oznaczało zmniejszenie podstaw pokrycia emisji waluty złotej³⁹. Poza tym wystąpiły w działalności Banku fluktuacje, które dotyczyły wielkości portfela wekslowego. W poszczególnych latach wynosił on: w 1929 r. – 740 mln zł, w 1930 r. – 672 mln zł, 1931 r. – 670 mln zł, 1932 r. – 585 mln zł, 1933 r. – 688 mln zł, 1934 r. 654 mln zł, a w 1935 r. – 689 mln zł⁴⁰. Oprócz tego w zakresie kredytów było uprzywilejowane rolnictwo oraz banki i przedsiębiorstwa państwowe. Egzemplifikacją tego jest udział grup gospodarczych w portfelu wekslowym, wynoszącym w 1934 r. 619 mln zł. Na rolnictwo i instytucje związane z rolnictwem przypadało bowiem 57,9%, na górnictwo i przemysł – 14,5%; na rzemiosło – 0,5%; na handel – 6,3%; akcepty Polskich

³⁶ Zob. rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. o planie stabilizacyjnym i zaciągnięciu pożyczki zagranicznej, Dz. U. z 1927 r. Nr 88, poz. 789; rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 13 października 1927 r. o stabilizacji złotego, Dz. U. z 1927 r. Nr 88, poz. 790; rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 5 listopada 1927 r. w sprawie zmiany ustroju pieniężnego, Dz. U. z 1927 r. Nr 97, poz. 855; rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 5 listopada 1927 r. o zatwierdzeniu zmian w statucie Banku Polskiego, Dz. U. z 1927 r. Nr 97, poz. 856. Szerzej: NOWAK, *Bank Polski 1924-1928*, s. 186-194; KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 47-62; Z. LANDAU, *Plan stabilizacyjny 1927-1930. Geneza, założenia, wyniki*, Warszawa 1963; J. ZAJDA, *Kierunki polityki walutowej Polski w okresie międzywojennym*, Warszawa-Poznań 1986, s. 36-78.

³⁷ KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 76.

³⁸ Zob. R. JASTRZĘBSKI, *Wpływ siły nabywczej pieniądza na wykonanie zobowiązań prywatno-prawnych w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2009, s. 249-256.

³⁹ Zob. Z. LANDAU, J. TOMASZEWSKI, *Gospodarka Polski Międzywojennej 1918-1939*, t. III: *Wielki kryzys 1930-1935*. Warszawa 1982, s. 250-254.

⁴⁰ Zob. KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 237; JASTRZĘBSKI, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, s. 96.

Kolei Państwowych – 6,4%; na akcepty Polskiego Monopolu Tytoniowego – 2,7%; na weksle rosyjskie – 5,7%, inne – 6%⁴¹. W przypadku rolnictwa było to związane z akcją oddłużeniową, która polegała zasadniczo na konwersji zadłużenia krótkoterminowego na średnio albo długoterminowe, obniżeniu oprocentowania, rozłożeniu płatności na raty. W tym celu został powołany Bank Akceptacyjny, który był stroną zawartych układów konwersyjnych, a jego akcepty zostały dopuszczone do redyskonta w Banku Polskim⁴². Kryzys spowodował, że wzrosła ogólna kwota pożyczek lombardowych do ponad 100 mln zł, które stawały się coraz częstszą formą kredytu⁴³. Dyskonto warrantów, tj. składowych dowodów zastawniczych, nie odgrywało istotnej roli w działalności kredytowej Banku. W związku z tym warto zaznaczyć, że po raz pierwszy przyznanie kredytu warrantowego miało miejsce dopiero w 1930 r.⁴⁴

Ostatni okres związany był z wprowadzeniem w roku 1936 ograniczeń (reglamentacji) w obrotach dewizowych, co zahamowało odpływ złota, dewiz oraz walut obcych z Banku Polskiego⁴⁵, oraz przyjęciem przez ówczesny rząd programu inwestycyjnego, związanego z rozwojem przemysłu, w tym zbrojeniowego, elektryfikacją, budową dróg, modernizacją sił zbrojnych. Dotyczyło tego okresu dyskonto weksli instytucji państwowych przez Bank, które opatrzone były żyrem banków państwowych. W konsekwencji tego nastąpił spadek w portfelu Banku tzw. weksli handlowych, a zwiększył się udział weksli finansowych, które były zdyskontowane przez banki państwowe. Dlatego w grudniu 1936 r. 71% portfela wekslowego stanowiły akcepty przedsiębiorstw i funduszy publicznych, które w praktyce były własnością państwa, oraz akcepty Banku Akceptacyjnego. Warto jednak zaznaczyć, że w tym okresie kurczył się portfel wekslowy Banku Polskiego, np. w maju 1937 r. wynosił on do 520 mln zł. Było to związane ze wzrostem znaczenia Banku Gospodarstwa

⁴¹ JEZIEŃSKI, LESZCZYŃSKA, *Bank Polski SA 1924-1951*, s. 97.

⁴² Zob. ustawa z dnia 24 marca 1933 r. o ułatwieniach dla instytucji kredytowych, przyznających dłużnikom ulgi w zakresie wierzytelności rolniczych, Dz. U. z 1933 r. Nr 25, poz. 211. Szerzej: KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 143-163.

⁴³ JEZIEŃSKI, LESZCZYŃSKA, *Bank Polski SA 1924-1951*, s. 94.

⁴⁴ Szerzej: R. JASTRZĘBSKI, *Domy składowe. Umowa składu. Dowody składowe. Komentarz do ustawy*, Warszawa 2004, s. 51-62.

⁴⁵ Zob. dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 26 kwietnia 1936 r. w sprawie obrotu pieniężnego z zagranicą oraz obrotu zagranicznymi i krajowymi środkami płatniczymi, Dz. U. z 1936 r. Nr 32, poz. 249. Szerzej: KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 169-181; Z. LANDAU, J. TOMASZEWSKI, *Gospodarka Polski Międzywojennej 1918-1939*, t. IV: *Lata interwencjonizmu państwowego 1936-1939*, Warszawa 1989, s. 348-356.

Krajowego („koncern BGK”), który stał się bankiem kredytującym życie gospodarcze w państwie polskim. W końcu 1938 r. portfel wekslowy wynosił 831 mln zł, pożyczki zastawowe 112 mln zł⁴⁶.

WNIOSKI

Z przedstawionej, w dużym skrócie, działalności kredytowej Banku Polskiego wynika jej zależność od położenia walutowego kraju, które było zeterminowane sytuacją ekonomiczną w państwie polskim oraz na świecie. Warto bowiem zaznaczyć, że prowadzona działalność kredytowa, w szczególności dyskonto weksli, stanowiła częściowy podkład dla pokrycia emisji banknotów Banku Polskiego. Co do zasady, weksle takie miały mieć charakter kupiecki, tj. powinny pochodzić z obrotów gospodarczych, być płatne do 3 miesięcy i w swojej treści zawierać co najmniej dwa podpisy osób, których wypłacalność była znana Bankowi. Wynikał z tego również pewien automatyzm emisji waluty. W przypadku bowiem zmniejszenia liczby złota w Banku, które wynosiło generalnie 1/3 wartości banknotów będących w obiegu, instytucja emisyjna podnosiła przede wszystkim stopę dyskontową oraz zaostrzała kryteria przyjmowania weksli do dyskonta. W sytuacji przeciwnej – zwiększenia ilości złota w banku centralnym – miało miejsce zjawisko odwrotne, czego konsekwencją było zwiększenie w obiegu pieniądza emitowanego przez Bank. Oczywiście ten mechanizm, wywodzący się jeszcze sprzed pierwszej wojny światowej, był zależny od fluktuacji życia gospodarczego, na które miało wpływ wiele czynników⁴⁷. Wynika z tego, że Bank Polski w zakresie prowadzonej działalności kredytowej miał w latach 1924-1939 charakter banku handlowego, przy czym łączył to z podstawowymi funkcjami, do których został powołany, tj. banku emisyjnego i banku państwa polskiego⁴⁸.

Powstanie instytucji emisyjnej po drugiej wojnie światowej było związane z wejściem w życie dekretu z dnia 15 stycznia 1945 r. o Narodowym Banku Polskim⁴⁹. Zgodnie z jego art. 20 do zakresu działania Banku (dalej: NBP), tj. do czynności bankowych, miało należeć: dyskontowanie weksli i kuponów od

⁴⁶ Zob. KARPIŃSKI, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, s. 181-195; JEZERSKI, LESZCZYŃSKA, *Bank Polski SA 1924-1951*, s. 101-106.

⁴⁷ Szerzej: KARPIŃSKI, *Zarys polityki bankowej*, s. 123-136; Z. KARPIŃSKI, *Waluta złota i pozłacana*, Warszawa 1928; JASTRZĘBSKI, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, s. 94-102.

⁴⁸ Zob. LESZCZYŃSKA, *Zarys historii polskiej bankowości centralnej*, s. 34.

⁴⁹ Dz. U. z 1945 r. Nr 4, poz. 14.

papierów wartościowych, udzielanie pożyczek i otwieranie kredytów pod zastaw wartości, takich jak papiery wartościowe o stałym oprocentowaniu. Weksle miały pochodzić z dokonanych obrotów gospodarczych, w tym powinny być płatne w ciągu 3 miesięcy w miejscowościach, w których Bank miał swoje oddziały lub zastępstwa. Miały one być opatrzone trzema, a wyjątkowo dwoma, podpisami firm lub osób zasługujących na zaufanie, przy czym weksle rolnicze i przemysłu rolniczego mogły być płatne w ciągu 9 miesięcy. Poza tym kredyty miały być udzielane pod zastaw: towarów, skryptów dłużnych z poręką bankową; dewiz, które odpowiadały warunkom określonym w ustawie o NBP. Do oceny weksli i innych wartości miały być powołane Komitety Dyskontowe Banku. Wynika z tego, że dekret naśladował statut Banku Polskiego sprzed wybuchu drugiej wojny światowej. Jednak w związku z wprowadzeniem nowego socjalistycznego ustroju finansowego regulacje zawarte w dekrete w coraz mniejszym stopniu były stosowane w praktyce⁵⁰.

W tym okresie została zastosowana bowiem nowa technika finansowania (kredytowania), gdyż NBP udzielał bezpośrednio kredytu jednostkom gospodarczym. W ten sposób podstawowym rodzajem kredytu stał się kredyt w rachunku otwartym. W 1947 r. weksel został wyeliminowany jako środek zapłaty przedsiębiorstw państwowych, co spowodowało zanik kredytu dyskontowego⁵¹. Co istotne, wysokość emisji waluty polskiej miała być określana przez Radę Ministrów na wniosek Ministra Skarbu. Ponadto NBP posiadał przywilej emisyjny, tj. wyłączne prawo wypuszczania biletów bankowych na obszarze państwa polskiego. Zgodnie zaś z art. 15 dekretu emitowane bilety bankowe miały być zabezpieczone całym majątkiem państwowym oraz wszystkimi dochodami Skarbu Państwa.

Współcześnie emitowany przez banki biletowy pieniądź ma charakter pieniądza fiducjarnego (łac. *fides* – wiara) i, co za tym idzie, nie ma parytetu w złocie, a także nie zabezpieczają jego emisji dyskontowane weksle kupieckie oraz inne wartości. W ten sposób wartość pieniądza oparta jest na zaufaniu do jego emitenta oraz przymusie prawnym, który oznacza obowiązek posługiwania się państwową jednostką monetarną – nieposiadającą prawie żadnej wartości wewnętrznej – w celu wykonania zarówno prywatnych, jak i publicznych zobowiązań. W praktyce oznacza to emitowanie pieniądza przez bank centralny, tj. druk pieniądza papierowego, w związku z prowadzoną polityką

⁵⁰ Zob. KARPIŃSKI, *Ustroje pieniężne w Polsce od roku 1917*, s. 170-171.

⁵¹ Szerzej: A. JEZERSKI, C. LESZCZYŃSKA, *Pierwsze lata działalności Narodowego Banku Polskiego. Narodziny systemu finansowego PRL*, Warszawa 1996, s. 68-88, 149-166, 210-214; A. JEZERSKI, C. LESZCZYŃSKA, *Narodowy Bank Polski 1948-1970*, Warszawa 2001, s. 23-35.

pieniężną. Obecnie podstawowym instrumentem, który reguluje ilość pieniądza w obiegu, jest stopa procentowa kredytów udzielanych przez banki centralne – ustalana co pewien czas – zależna od prowadzonej polityki monetarnej⁵². W związku z tym w zasadzie do lamusa historii odeszła prowadzona przez polski bank centralny działalność kredytowa, która dotyczyła przede wszystkim dyskonta tzw. weksli kupieckich.

PIŚMIENNICTWO

- BAKA Władysław, *Bankowość centralna. Funkcje. Metody. Organizacja*, Warszawa 2001.
- Bank Polski. Podręcznik dla władz i urzędników banku*, Warszawa 1928.
- BEDNARUK Waldemar, *Tymczasowość w strukturze Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” (2017), t. 12, nr 14, s. 23-35.
- BUCZKOWSKI Tomasz Józef, *Bank Polski 1828-1885*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stuletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928, s. 47-131.
- BUCZKOWSKI Tomasz Józef, *Pieniądz i kredyt w okresie rozbiorów*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stuletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928, s. 3-27.
- GLUCK Leopold, *Bank Polski 1828-1885. Fakty i problemy*, [w:] *Bank Polski 1828-1885. Dla upamiętnienia 160 rocznicy otwarcia Banku Polskiego*, Warszawa 1988, s. 105-113.
- GRABSKI Władysław, *Dwa lata pracy u podstaw państwowości naszej (1924-1925)*, Warszawa 1927.
- GRODEK Andrzej, *Idea banku narodowego (Geneza Banku Polskiego 1763-1828)*, Warszawa 1936.
- JASTRZĘBSKI Robert, *Domy składowe. Umowa składu. Dowody składowe. Komentarz do ustawy*, Warszawa 2004.
- JASTRZĘBSKI Robert, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003.
- JASTRZĘBSKI Robert, *Wpływ siły nabywczej pieniądza na wykonanie zobowiązań prywatno-prawnych w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2009.
- JEZIERSKI Andrzej, LESZCZYŃSKA Cecylia, *Bank Polski SA 1924-1951*, Warszawa 1994.
- JEZIERSKI Andrzej, LESZCZYŃSKA Cecylia, *Narodowy Bank Polski 1948-1970*, Warszawa 2001.
- JEZIERSKI Andrzej, LESZCZYŃSKA Cecylia, *Pierwsze lata działalności Narodowego Banku Polskiego. Narodziny systemu finansowego PRL*, Warszawa 1996.
- KARPIŃSKI Stanisław, *O bankowości w Polsce dzisiaj i jutro*, Warszawa–Lublin–Łódź 1915.
- KARPIŃSKI Stanisław, *Pamiętnik dziesięciolecia 1915-1924*, Warszawa 1931.
- KARPIŃSKI Stanisław, *Projekt ustawy Banku Polskiego w związku ze sprawą waluty*, Warszawa 1918.
- KARPIŃSKI Zygmunt, *Bank Polski 1924-1939. Przyczynek do historii gospodarczej okresu międzywojennego*, Warszawa 1958.

⁵² Zob. W. BAKA, *Bankowość centralna. Funkcje. Metody. Organizacja*, Warszawa: Biblioteka Menadżera i Bankowca 2001, s. 40-63.

- KARPIŃSKI Zygmunt, *Bankowość w krajach kapitalistycznych. Problemy teorii i praktyki*, Warszawa 1961.
- KARPIŃSKI Zygmunt, *Ustroje pieniężne w Polsce od roku 1917*, Warszawa 1968.
- KARPIŃSKI Zygmunt, *Zarys polityki bankowej*, Warszawa–Kraków–Lublin–Łódź–Poznań–Wilno–Zakopane 1924.
- KOMIERZYŃSKA-ORLIŃSKA Eliza, *Działalność Banku Polskiego S.A.*, [w:] *Z dziejów polskiej bankowości*, red. naukowa W. Bednaruk, J. Dworas-Kulik, Lublin 2019.
- KUMANIECKI Kazimierz Władysław, *Odbudowa państwowości polskiej. Najważniejsze dokumenty 1912 – styczeń 1924*, Warszawa–Kraków 1924.
- LANDAU Zbigniew, *Plan stabilizacyjny 1927-1930. Geneza, założenia, wyniki*, Warszawa 1963.
- LANDAU Zbigniew, TOMASZEWSKI Jerzy, *Gospodarka Polski Międzywojennej 1918-1939*, t. IV: *Lata interwencjonizmu państwowego 1936-1939*. Warszawa 1989.
- LANDAU Zbigniew, TOMASZEWSKI Jerzy, *Od Grabskiego do Piłsudskiego. Okres kryzysu poinflacyjnego i ożywienia koniunktury 1924-1929*, t. II, Warszawa 1971.
- LANDAU Zbigniew, TOMASZEWSKI Jerzy, *Gospodarka Polski Międzywojennej 1918-1939*, t. I: *W dobie inflacji 1918-1923*, Warszawa 1967.
- LANDAU Zbigniew, TOMASZEWSKI Jerzy, *Gospodarka Polski Międzywojennej 1918-1939*, t. III: *Wielki kryzys 1930-1935*, Warszawa 1982, s. 250-254.
- LESZCZYŃSKA Cecylia, *Prawo bankowe i prawo giełd pieniężnych*, [w:] *Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej*, red. naukowa R. Jastrzębski, Warszawa 2019.
- LESZCZYŃSKA Cecylia, *Zarys historii polskiej bankowości centralnej*, Warszawa 2010.
- NOWAK Henryk, *Bank Polski 1924-1928*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stoletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928.
- NOWAK Henryk, *Bankowość i kredyt na obszarze Rzeczypospolitej przed wojną światową*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stoletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928.
- Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa*, [w:] *Bank Polski 1828-1928 dla upamiętnienia stoletniego jubileuszu otwarcia*, Warszawa 1928.
- Przepisy dla komitetów dyskontowych zatwierdzone przez Prezesa Banku dnia 16 lutego 1925 r., [w:] *Bank Polski. Podręcznik dla władz i urzędników banku*, Warszawa 1928.
- RADZISZEWSKI Henryk, *Bank Polski*, Warszawa 1910.
- RADZISZEWSKI Henryk, *Bank Polski*, Poznań 1919.
- RYBARSKI Roman, *Marka polska i złoty polski*, Warszawa 1922.
- ZAJDA Józef, *Kierunki polityki walutowej Polski w okresie międzywojennym*, Warszawa–Poznań 1986.

działalność kredytowa Banku Polskiego (1924-1939) Zarys problematyki

Streszczenie

Artykuł dotyczy funkcjonowania polskiego banku emisyjnego, tj. Banku Polskiego, w latach 1924-1939, w zakresie prowadzonej działalności kredytowej. Według statutu banku do czynności

kredytowych Banku Polskiego należało zaliczyć m.in. dyskonto weksli, warrantów, papierów wylosowanych i kuponów oraz udzielanie pożyczek, zabezpieczonych wartościami, takimi jak: złoto, srebro, papiery wartościowe o stałym oprocentowaniu. Najważniejszą czynnością kredytową było dyskonto tzw. weksli kupieckich, które miały pochodzić z dokonanego obrotu gospodarczego, być płatne do 3 miesięcy i w swojej treści zawierać co najmniej dwa podpisy osób, których wypłacalność była znana Bankowi. Stanowiły one częściowe zabezpieczenie obiegu pieniężnego w kraju. Dlatego też działalność kredytowa Banku Polskiego, jak i większości ówczesnych banków emisyjnych, była oparta na trzech instrumentach, tj. kontyngentowaniu kredytów, cezurze (selekcji) weksli oraz stopie dyskontowej (procentowej). W prowadzonej przez Bank Polski działalności kredytowej w latach 1924-1939, która była zdeterminowana sytuacją ekonomiczną w państwie polskim oraz na świecie, można wyróżnić zasadniczo cztery okresy, tj. lata 1924-1926, 1927-1929, 1930-1935, 1936-1939. Wynika z tego, że Bank Polski w zakresie prowadzonej działalności kredytowej miał w okresie 1924-1939 charakter banku handlowego, przy czym łączył to z podstawowymi funkcjami, do których został powołany, tj. banku emisyjnego i banku państwa polskiego.

Słowa kluczowe: czynności bankowe Banku Polskiego; kredyt dyskontowy; kredyt lombardowy; weksle kupieckie; pokrycie emisji pieniądza